

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 64.858.01 Харківського регіонального
інституту державного управління
Національній академії державного
управління при Президентові України,
доктору наук з державного управління,
професору Карамішеву Д.В.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Степанова Віктора Юрійовича на дисертацію Білокопитова Дмитра Вікторовича «Розвиток взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 64.858.01 Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність обраної теми дослідження

Проблематика розвитку інститутів громадянського суспільства і їх взаємодія з органами публічної влади вже не одне століття вивчається представниками суспільних наук. Це обумовлено, зокрема, тим, що устрій суспільства має включати не тільки організаторську роль органів публічної влади, а й механізми самоорганізації громадян, що виражаються в практиках громадянського суспільства. Залежно від ступеня розвиненості соціальних інститутів спостерігається і відмінність в соціальних практиках взаємодії держави й інститутів громадянського суспільства. Якщо в транзитивних суспільствах населення ще несе відбиток політичної і соціальної пасивності, в розвинених суспільствах більшою мірою проявляється внутрішня згода громадян у сфері самоорганізації, а сформовані громадські структури важче піддаються тиску ззовні, з боку держави.

У сучасній Україні функціонує велика кількість громадських, тобто за визначенням недержавних і невідконтрольних державі, організацій. В цьому відношенні наша країна знаходиться набагато ближче до громадянського суспільства в його сучасному розумінні, ніж це було декілька десятиріч тому. Проте за цей же час з'ясувалось і те, що створення громадянського суспільства директивними методами неможливо за визначенням. Формування відповідальності громадян за організацію соціального життя і вирішення хвилюючих соціум проблем є тривалим процесом, який має привести до збільшення ролі інститутів громадянського суспільства у здійсненні публічного управління, у формуванні та реалізації державної

політики. Але в Україні поки не сформовано цілісну теорію механізмів комунікативної взаємодії органів публічної влади з громадськістю в умовах переходу від авторитарних форм правління до демократії. Отже, актуальність проблематики дисертаційного дослідження є науково перспективною та не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Результати представленого дисертаційного дослідження Білокопитова Дмитра Вікторовича «Розвиток взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації», можна вважати достатньою мірою обґрунтованими, оскільки вони базуються на розробці новітніх підходів, використовують досягнення багатьох авторитетних науковців, практичних дослідників державного управління, ґрунтуються на оригінальних авторських доробках. Сформульовані наукові положення, що відображені у дисертації, забезпечені продуманою логікою викладу матеріалу, достатнім обсягом опрацьованого аналітичного матеріалу.

Автор розв'язує низку нагальних наукових завдань, а саме: досліджує теоретичні підходи до взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади, визначає зміст таких понять, як «громадянське суспільство» та «глобалізація»; визначає етапи становлення й розвитку взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства за часів незалежності України; з'ясовує основні проблеми взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в сучасній Україні; визначає принципи налагодження соціального партнерства органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства на місцевому рівні в Україні; розробляє механізм взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації.

Цілісна реалізація дисертаційного дослідження та вирішення його завдання стало можливим за допомогою застосування комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, що ґрунтуються на сучасних засадах науки державного управління та споріднених наук, доцільність яких визначається специфікою об'єкта і предмета дослідження.

Структура дисертаційної роботи дозволяє змістовно опрацювати обрану проблему. Матеріал викладено послідовно, логічно, з дотриманням вимог наукового стилю, переконливо аргументовано основні наукові положення та висновки. Слід відмітити графічне представлення найбільш значущих концептуальних положень.

Розділи роботи взаємопов'язані між собою. Висновки за розділами та в цілому по дисертації є послідовними та добре обґрунтованими, підтвердженими аналізом наукових джерел, чинного нормативно-правового забезпечення, опрацьованим емпіричним матеріалом, вони демонструють

виконання завдання і чітко відображають отримані результати дослідження, що відповідають поставленим завданням.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Одержані результати дослідження є достовірними, оскільки підкріплюються умілим використанням сучасних методів проведення дослідження, базуються на науковій методології та отримані при застосуванні сучасних прийомів проведення досліджень. Високий ступінь достовірності результатів дослідження забезпечується застосуванням сукупності різноманітних теоретичних та емпіричних методів, а саме: індукції та дедукції (для визначення можливостей застосування кращого закордонного досвіду щодо вдосконалення взаємодії між органами публічної влади і інститутами громадянського суспільства в Україні), структурно-функціональний (для визначення організаційно-правових засад взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в Україні) та історичний аналіз (дослідження розвитку громадянського суспільства за кордоном та в Україні), системний підхід (для опису системи взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади), моделювання (для опису стратегій взаємодії держави з акторами глобального громадянського суспільства), порівняльний аналіз (для аналізу тенденцій розвитку громадянського суспільства в розвинених країнах), соціологічного опитування (для визначення основних проблем діяльності громадських об'єднань в Україні) та ін.

Зміст дисертаційної роботи відзначається послідовністю досягнення поставленої мети за рахунок реалізації чітко сформульованих завдань дослідження.

Так, у першому розділі дисертації автором узагальнюються наукові дослідження щодо обґрунтування процесу взаємодії органів публічної влади з громадськістю, розглядається глобалізація як суспільно-політичний феномен та визначається характер його впливу на суспільні відносини, зокрема, взаємодію органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, а також досліджується роль інститутів громадянського суспільства у процесах демократизації системи публічного управління в умовах глобалізації.

Показано, що останнім часом громадянське суспільство в розвинених країнах зіткнулося з низкою викликів, найважливішими серед яких стала корпоратизація економіки, перевантаженість публічного сектора, розвиток технокультури, збільшення міграції та глобалізація. З'ясовано, що, з одного боку, послаблюючи національну державу, глобалізація послаблює і національне громадянське суспільство; з іншого боку, у відповідь на вплив глобалізації відбувається посилення впливу громадянського суспільства на державу, адже в умовах «розпилення» влади держави під впливом процесів глобалізації створюється своєрідна ніша для діяльності різних посередницьких структур.

Виходячи з цього доводиться, що основне завдання громадянського суспільства в умовах глобалізації полягає не в досягненні певних змістовних цілей, у тому числі захопленні влади, а в демократизації цінностей, норм і інститутів, які, зрештою, упроваджуються в політичну та управлінську культуру. Адже саме громадська участь, формуючи у громадян здатності до діалогу, артикуляції й агрегації інтересів, навчаючи їх терпимості, самостійності та відповідальності і сприяє упровадженню демократичних настанов у публічну сферу. У зв'язку з цим особливу роль відіграють інститути громадянського суспільства. Саме вони можуть зміцнити демократію, продукуючи нових політичних і громадських лідерів, виступаючи протипагою і контролером влади, одночасно допомагаючи їй у створенні та упровадженні публічних політик, збільшуючи громадську участь і зміцнюючи атмосферу колективної довіри і толерантності.

У другому розділі дисертантом аналізується розвиток взаємодії між інститутами громадянського суспільства та органами публічної влади в розвинених країнах, досліджуються організаційно-правові засади взаємодії між громадськими організаціями та державою в Україні, визначаються актуальні проблеми в діяльності місцевих органів влади, що негативно впливають на ефективність взаємодії з громадськими організаціями.

З'ясовано, що громадянське суспільство є значним і таким, що динамічно розвивається, компонентом суспільних відносин по всьому світу. Цей інститут, крім того, що має здатність задовольняти нагальні потреби людей, послуговує потужним економічним фактором, який, зростаючи, впливає на всі сфери громадського життя. Проте встановлено, що не можна говорити про однаковий рівень розвитку інститутів громадянського суспільства в усіх країнах, оскільки різними залишаються пріоритетні напрями діяльності і джерела фінансування.

Показано, що для визначення ступеня функціональної сили/слабкості громадянського суспільства в різних країнах дослідники використовують характеристики «якості» (на протипагу кількості) і «вбудованості» (на протипагу автономності). При цьому визначено, що якість – властивість, що свідчить про реальну здатність відповідних організацій бути суспільно (приватно) корисними; вбудованість – це властивість, що дозволяє говорити про включення громадських інститутів у публічно-політичну та економічну сфери.

Доведено, що потреба в активізації діяльності інститутів громадянського суспільства є достатньо високою, а організації, що існують, не використовують наявний потенціал для захисту та представлення інтересів громадян під час взаємодії з іншими секторами суспільства.

У третьому розділі обґрунтовано механізм взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації, заснований на розподілі сфер компетенцій і відповідальності між ними, запропоновано інституційні принципи розвитку відносин держави і громадянського суспільства в епоху глобалізації.

Встановлено, що в умовах глобалізації істотних змін зазнає не тільки

весь світовий порядок, а й функції багатьох інститутів публічного управління, зокрема, національних держав та інститутів громадянського суспільства. Доведено, що головними функціями держави сьогодні повинні стати такі, як захист національного суверенітету, демократії та національного інформаційного простору, забезпечення національної та громадської безпеки, створення умов для самореалізації кожної особистості, залучення до управління якнайширшого кола соціальних акторів, у тому числі за рахунок впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і розвитку електронного врядування.

Доведено, що основними функціями інститутів громадянського суспільства в умовах глобалізації повинні стати: консолідація суспільства та зменшення соціальної напруженості, пом'якшення впливу глобалізаційних процесів для громадян, консолідація суспільства та зменшення соціальної напруженості, сприяння їхній успішній соціалізації та самореалізації, сприяння легітимації інститутів публічної влади і національної держави, а також її економічній конкурентоспроможності, надання допомоги державі в захисті національних інтересів на міжнародній арені, розвиток культури і захист національних культурних традицій, сприяння демократизації системи публічного управління на місцевому рівні.

Визначено, що ключовим інструментом взаємодії між органами публічного управління та інститутами громадянського суспільства на місцевому рівні має стати соціальне партнерство, що являє собою інституціоналізовану, організовану діяльність різноманітних суб'єктів соціального та економічного розвитку, засновану на пошуку компромісів, довірі та повазі один до одного та спрямовану на досягнення спільних і взаємозначущих цілей і захист спільних і взаємозначущих інтересів.

У загальних висновках автор представляє основні результати дослідження, що у сукупності дозволили вирішити науково-прикладне завдання щодо обґрунтування теоретичних положень і визначення практичних рекомендацій із налагодження взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації.

До найбільш вагомого добутку, що характеризується науковою новизною, слід віднести розробку механізму взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації, який засновано на розподілі сфер компетенцій і відповідальності між ними (стор. 146–150).

Крім того, в роботі удосконалено обґрунтування принципів налагодження соціального партнерства на місцевому рівні (стор. 145), а також періодизацію становлення й розвитку взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства за часів незалежності України (стор. 93–106).

У дисертації дістало подальшого розвитку розуміння феномена громадянського суспільства (стор. 33) і визначення основних проблем взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в Україні (стор. 108–123).

Слід зазначити, що одержані дисертантом положення та висновки є результатом особисто виконаного наукового дослідження та доповнюють існуючі напрацювання теорії та практики державного управління. Результати проведеного дослідження та їх узагальнення є достовірними та свідчать про досягнення мети, виконання поставлених завдань.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Сформульовані в дисертаційному дослідженні теоретичні положення і практичні рекомендації відображено в наукових роботах, які розкривають повноту викладу результатів дисертаційного дослідження та пройшли апробацію. Результати наукових досліджень Д. В. Білокопитова висвітлені в 5 статтях у наукових фахових виданнях України з державного управління, в 1 публікації у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 3 тезах у матеріалах науково-практичних конференцій.

Важливість для науки та практики одержаних результатів

Результати дослідження мають теоретичне та практичне значення. Вони створюють теоретичну та методичну базу для удосконалення діяльності органів публічної влади в Україні. Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертації можуть використовуватися органами публічної влади різного рівня для покращення взаємодії з інститутами громадянського суспільства, впровадження деліберативних підходів у свою діяльність.

Напрацювання дисертанта будуть корисні для подальших досліджень у сфері державного управління. Результати дослідження також можуть бути використані у навчальному процесі під час підготовки програм професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, підручників, навчальних і методичних посібників, лекційних і практичних занять.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків, які цілісно розкривають сутність і особливості взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації, визначають напрями удосконалення цієї взаємодії. У дисертації дисертант чітко поставив мету, завдання, визначив предмет і об'єкт дослідження.

Сформульовані в дисертаційному дослідженні наукові положення, висновки та рекомендації є результатом особисто виконаного наукового дослідження. Висновки співвідносяться зі змістом дисертації та є похідними

із її основних положень.

Аналіз змісту автореферату та дисертації підтверджує ідентичність структури, логіки викладання матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами. Зміст автореферату повністю відображає основні положення, висновки та узагальнення, що містить дисертаційне дослідження.

Оформлення дисертації та автореферату виконано згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України та не викликає принципових зауважень.

Дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління за напрямками: «цілі, завдання, функції держави, стратегії її розвитку як чинники формування та функціонування механізмів державного управління», «взаємовідносини та взаємодія з громадськістю в системі державного управління», «управління та регулювання діяльності органів і установ державної влади: аналіз, моделювання й оптимізація».

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Оцінюючи дисертаційне дослідження Д. В. Білокопитова в цілому позитивно, можна вказати на певні дискусійні моменти та висловити деякі зауваження і пропозиції:

1. У першому розділі роботі (п.1.3, с. 58-73) не зрозумілим є розгляд ролі інститутів громадянського суспільства у процесах демократизації економічної сфери, оскільки це не відповідає темі дисертації і не визначено серед завдань дослідження.

2. У другому розділі дисертант досить докладно аналізує зарубіжний досвід взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. Але, не зрозуміло, досвід якої країни або країн найкраще підходить для його впровадження в Україні і чому саме.

3. Розглядаючи перший і другий розділи, крім загального впливу глобалізації на діяльність органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, а також на їх взаємодію, дисертанту доцільно було б розглянути нові ризики, які при цьому виникають.

4. У третьому розділі (п. 3.1, с. 126-139) дисертант досить докладно визначає, яким чином мають змінюватись функції органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах глобалізації, проте не визначає передумов таких змін і конкретних заходів, що мають ці зміни забезпечувати.

5. У науковій новизні, в підпункті «удосконалено», необхідно було б більш чітко визначити, що саме нового на відміну від існуючих принципів налагодження соціального партнерства на місцевому рівні запропоновано автором.

6. У науковій новизні, в підпункті «дістали подальшого розвитку», доцільно було б вказати, чим саме відрізняється трактування змісту поняття «глобалізація» від вже існуючих.

Водночас висловлені зауваження багато в чому впливають із складності і багатогранності досліджуваної теми, пропозиції мають в основному рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки наукового дослідження, яке в межах визначених автором мети та завдань є цілісним, ґрунтовним, завершеним дослідженням актуальної теоретичної та практичної проблеми державного управління.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

Дисертаційне дослідження Білокопитова Дмитра Вікторовича «Розвиток взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації» є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням на актуальну тему, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності сприяють вирішенню конкретного науково-прикладного завдання щодо обґрунтування теоретичних положень і визначення практичних рекомендацій із налагодження взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації.

Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаю, що виконана дисертаційна робота повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 656, а її автор, Білокопитов Дмитро Вікторович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

Декан факультету управління та бізнесу
Харківської державної академії культури
Міністерства культури України,
доктор наук з державного управління,
професор,

В. Ю. Степанов

